

Mnenje ob zahtevah po znanju slovenščine v noveli Zakona o tujcih

Spodbuda za ta zapis so nasprotujoče si informacije v medijih in mnenja najrazličnejših akterjev v zvezi z jezikovnimi zahtevami, ki jih je Vlada RS predlagala v najnovejši noveli Zakona o tujcih.

Za začetek želimo spomniti, da so se z novelo Zakona o tujcih v Sloveniji jezikovne zahteve zaostriale že v prejšnjem mandatu (Ur. l. RS, št. 91/21): za združevanje družine je bilo določeno znanje slovenščine na vstopni ravni oz. – v kategorijah mednarodno uveljavljenega dokumenta Skupni evropski jezikovni okvir (SEJO) – na ravni A1, za pridobitev dovoljenja za stalno bivanje pa znanje na ravni A2 SEJA. Svoje znanje slovenščine naj bi tako od aprila 2023 polnoletni državljani in državljanke tretjih držav za oba namena dokazovali z obveznim preizkusom iz znanja slovenščine.

Ob splošnem pomanjkanju delovne sile so se v Sloveniji jeseni 2022 začeli postopki za rahljanje teh ukrepov (takšni so vsaj bili namigi), predvsem za odpravo jezikovnega pogoja za združevanje družine. A kot kaže, niso bili uspešni, Vlada RS je novelo zakona sprejela in pri tem oba zgoraj navedena jezikovna ukrepa ohranila. Ker v Centru za slovenščino kot drugi in tuji jezik Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v pripravo jezikovnih ukrepov Zakona o tujcih – za razliko od Zakona o urejanju trga dela – nismo bili celovito vključeni, informacije smo dobivali le po odmerkih, želimo posredovati nekaj razmislekov. Pri tem se osredotočamo na zahtevo po jezikovnem znanju za združevanje družine – to je na vstopni ravni ali A1 SEJA.

Kaj glede tega velja drugod po Evropi?

Po podatkih mednarodne raziskave o jezikovnih zahtevah v evropskih državah (Svet Evrope, 2018) za združevanje družine oz. pridobitev dovoljenja za začasno prebivanje znanje jezika na ravni A1 dokumenta SEJO zahteva kar nekaj evropskih držav, strožje (Avstrija, Nemčija, Francija, Nizozemska in Romunija) že pred prihodom v državo, manj stroge pa za pridobitev dovoljenja za začasno prebivanje (tako tudi novela Zakona o tujcih).

Pri nas znanje na tej ravni že od leta 2020 zahteva Zakon o urejanju trga dela: osebe, ki želijo ohraniti status iskalcev zaposlitve, morajo v 12 mesecih od vpisa v register brezposelnih dokazati svoje znanje slovenščine na vstopni oz. A1-ravni z ustreznim izpitom, ki ga skupaj s svojimi zunanjimi izvajalci pripravljamo in izvajamo v Centru za slovenščino. Ukrep vključuje tudi 180-urni (neobvezni) tečaj slovenščine, tako tečaj kot izpit sta za udeležene brezplačna. Število ur je bilo določeno glede na izkušnje, poudariti pa je treba, da je doseganje ustrezne ravni jezikovnega znanja odvisno od številnih dejavnikov: posameznikovega predznanja in siceršnje izobraženosti, prvega jezika, nadarjenosti, motiviranosti itd. – nenazadnje tudi od kakovosti tečaja. Predvsem pa tudi časa, ki je za to na voljo. V okviru obstoječega sistema preverjanja znanja slovenščine na vstopni ravni kaže kot dejavnik uspešnosti izpostaviti tudi raven pismenosti. 180 ur tečaja za osebe z nizko ravno pismenosti – in pri brezposelnih

osebah je to pogost problem – ne zadostuje, sploh kadar gre za govorce in govorce katerega od oddaljenih jezikov.

Vse navedeno bi bilo treba po našem mnenju upoštevati tudi ob postavljanju jezikovnih zahtev za združevanje družine. Izkušnje kažejo, da gre v teh primerih pogosto za posebej ranljivo skupino ljudi, ki nima težav le z jezikovnim znanjem. Čas za pridobitev jezikovnega znanja na vstopni ravni novela Zakona o tujcih tudi precej rigorozno omejuje na 12 mesecev.

Kaj pravzaprav pomeni vstopna raven znanja slovenščine?

S stališča slovenske jezikovne skupnosti se je mogoče strinjati, da je določena raven znanja slovenščine nujna, če oseba želi preživeti v novi skupnosti in se vključiti vanjo. A vsakršna zahteva je po našem mnenju sprejemljiva le, če je smiselna in uresničljiva. Iz izjav različnih akterjev je mogoče sklepati, da bo dokazilo o znanju slovenščine v postopkih združevanja družine rešilo vse težave v zvezi z nemotenim vključevanjem v slovensko družbo. A kaj sploh pomeni znati jezik na vstopni ravni oz. A1 SEJA? Gre za najnižjo prepoznano raven vseevropskega dokumenta, ki jezikovno znanje v tujem jeziku opisuje na šestih glavnih ravneh. V grobem to pomeni, da oseba na tej ravni »razume in uporablja pogoste vsakodnevne izraze in zelo osnovne besedne zveze, namenjene za zadovoljevanje konkretnih potreb. Predstaviti zna sebe in druge ter spraševati in odgovarjati na osebna vprašanja, na primer o tem, kje živi, o osebah, ki jih pozna, in o stvareh, ki jih ima.« Vse to pod pogojem, da »sogovorec govori počasi in razločno ter je pripravljen pomagati.« Ključni sta torej sogovorčeva naklonjenost in pomoč.

Če zgornjo opredelitev prenesemo v realnost, znanje na vstopni ravni pomeni, da bi oseba ob pomoči dobrohotnega sogovorca – takega, ki bo po potrebi pripravljen preklopiti tudi v kak drug skupni jezik – v slovenščini in z njo nekako preživela. Tako mama na tej ravni seveda ne bo mogla slediti roditeljskemu sestanku, bo pa vedela, kaj ima njen otrok jutri na urniku in kaj mora spakirati v šolsko torbo. Lahko bo otroku napisala tudi opravičilo, če bo šola za to imela ustrezen obrazec, ki ga bo lahko izpolnila. In podobno. Znanje slovenščine za preživetje je torej po našem mnenju v začetnih fazah vključevanja v družbo dovolj, predvsem pa je ta zahteva realno izvedljiva.

Integracija v družbo je dolgotrajen proces, med katerim si ljudje postopno pridobivajo jezikovno znanje. Če se jezika sistematično učimo in ga imamo priložnost uporabljati, svoje znanje lahko nadgrajujemo. Če ni tako, se naše znanje krči. Predvsem pa mora biti do znanja zagotovljen ustrezen dostop. V tem okviru je zato resnično dobra novica – če smo jo pravilno brali –, da novela zakona daje možnost vsem zainteresiranim, da si znanje slovenščine začnejo pridobivati na zanje brezplačnih tečajih. Hkrati pa je res škoda, da poleg tečaja država ne daje možnosti brezplačne udeležbe tudi na izpitu. Izpiti so namreč po naših izkušnjah zelo velik motivator za udeležbo na tečaju. Če so ljudje izpit primorani plačati sami, to občutijo kot prisilo in svojevrstno discipliniranje. Tečajev se novi priseljeni ne bodo udeleževali, vsaj ne množično, saj so časovno zelo »potratni«, bodo pa nekateri med njimi lahko uporabili katero od strategij izogibanja (ponarejanje listin, »storitev« udeležbe na izpitu namesto drugega).

Uspešnost učenja jezika je močno povezana tudi s čustvenimi dejavniki – če novi priseljeni do novega jezika ne bodo čutili nobene naklonjenosti, bo zanje zelo težko. Zato mora biti jezikovni pouk kakovosten, to pomeni po meri udeleženi, usmerjen v njihove dejanske jezikovne potrebe. Učinek tečaja je v veliki meri torej odvisen tudi od izvedbe: poučevanje slovenščine kot tujega jezika ima svoje specifičnosti, zahteva posebne pristope (kot pač velja za poučevanje vseh tujih jezikov), zato kaže izvajalce tečajev ustrezno usposobiti. Financiranje tečajev slovenščine brez upoštevanja vsega navedenega in samo zato, da bomo zadostili zakonskim zahtevam, ne bo imelo želenega učinka. Ob že siceršnjem pomanjkanju učiteljskega kadra zelo zahtevna naloga.

Tu pa kaže izpostaviti še nekaj: v Sloveniji so kapacitete v obstoječem uradnem sistemu preverjanja in certificiranja znanja slovenščine omejene. Trenutno je 6000 izpitov (na različnih ravneh in za različne potrebe) na leto največ, kar še omogoča poštenost do udeleženi (enake možnosti za vse) in s tem družbeno pravičnost. Ob izjemnem pomanjkanju slovenističnega kadra pa bo nemogoče zagotoviti tudi ustrezen dostop do znanja za vse zainteresirane.

V Centru za slovenščino bi si želeli, da bi nas kot poznavalce področja in odgovorne za izvajanje izpitov – in odgovornost tu razumemo v najširšem smislu – odločevalci v postopke vključevali celovito in v vseh fazah. Ker bomo tujo delovno silo vse bolj potrebovali, bi od države pričakovali resno strategijo, ki bi celostno reševala jezikovno problematiko. In čeprav nas odločevalci niso povabili, vseeno predlagamo nekaj strateških, po našem mnenju povsem izvedljivih ukrepov.

Kot dokazilo o znanju slovenščine naj se za združevanje družine priznavata ali udeležba na tečaju slovenščine (ob dokazani 80 % prisotnosti) ali izpit na vstopni ravni v primeru, če oseba ne želi obiskovati tečaja. Ker je izpit dokazano močan motivator za udeležbo na jezikovnem tečaju – vsi pa si želimo (in pričakujemo), da bi se novi priseljeni slovenščino učili in jo uporabljali –, naj imajo tečajniki in tečajnice možnost opravljati tudi brezplačni izpit iz slovenščine.

Ustrezno je treba informirati o možnostih učenja slovenščine in prednostih, ki jih prinaša (boljši dostop do trga dela, varnost pri delu, lažje sodelovanje v izobraževalnem sistemu v primerih, če imajo otroke, samostojna komunikacija pri pridobivanju informacij in storitev, npr. zdravstvenih, socializacija tudi na tečaju ...).

Tečaji naj ponujajo vsebine, ki bodo za udeležence zares uporabne in se bodo z njimi lahko identificirali – za to pa je nujno ustrezno usposobiti izvajalce tečajev in zagotoviti primerna učna gradiva. Prav tako kaže sistematično spremljati kakovost izvajanja tečajev.

Osebe, ki izpita ne bodo opravile v prvem poskusu, naj imajo možnost »prehodnega obdobja« in dodatnega učenja, da bodo ustrezno raven lahko dosegle. Pri tem naj se upošteva raven njihove pismenosti, oddaljenost njihovega jezika od slovenščine itd.

Univerza v Ljubljani
**FILZOZOESKA
FAKULTETA**

Posebna ciljna skupina so otroci in mladostniki, ki se vključujejo v slovenski sistem vzgoje in izobraževanja, ki je v tem zapisu sploh nismo upoštevali, bo pa zahtevala posebej skrbno načrtovano ukrepanje.

Integracijo si predstavljamo kot vzajemen proces, zato kaže v večji meri ozaveščati tudi širšo skupnost za naklonjeno sporazumevanje in jezikovno pomoč novim priseljenim.

Doc dr. Ina Ferbežar, vodja programa Izipitni center
pri Centru za slovenščino kot drugi in tuji jezik FF UL